

Fågelholkar

BO WALLIN, HANS PERSSON

Just idag när vi skriver den här artikeln, den 26 januari 2016, hörs bortåt Påhls Ivars kulle den första talgoxen blåsa vårlåt. Himmell! Det jag hör är ”ti-ti ty” eller ”tui — tit”.

Så enkelt, en talgoxe blåser och direkt blir det ljusblått i vårt vintermörker.

Vi börjar fundera på om vi har något holkmaterial hemma. Talgoxhonan tittar lite snett på den sjungande hanen – Det var värst vad det var bråttom tycks hon tänka, det är ju hela två månader kvar innan jag kommer att ligga på ägg.

Talgoxen reagerar, och vi reagerar, på en ljusökning som triggas »vårorgeln« att spela noter från talgoxens partitur.

Nu vill vi sätta upp några vintertillverkade mesholkar. Det är likadant varje år.

Det är en konstant bostadsbrist för fåglarna som har valt att häcka i ihåliga träd.

En nyuppsatt holk kan bara några minuter efter att den kommit på plats inspekteras av talgoxe eller blåmes – fåglarnas bostadskö är kortad.

Det är extra kärt att sätta upp starholkar, kanske just för att det är en allmän trend att staren minskar i vårt land.

En bit in i mars kan vi ha de första stararna på Sollerön. Staren trivs på Sollerön. Här finns betande boskap, öppet landskap, biologisk mångfald, en beprövad välsignelse för staren.

Så kommer den där magiska vårdagen när starhannen kommer och sätter sig på holktaget och klipper med vingarna samtidigt som han ljuder med gnissel, smack, bräk och flöjtningar, sträcker näbben i vädret och burrar upp halsfjädrarna. Allt accelererar och så kommer högljudande härmtoner där både rödvingetrast, grön-bena, skogssnäppa och storspov ingår. Mästerligt!

När starholkarna är på plats är det några knipholkar som ska sättas upp i kanten av Agnmyren.

Knipan är hålbbyggare och i brist på sjönära bohål letar kniphonan efter boplats högre upp. En uggleholk passar utmärkt men det är bara det att när ungarna kläcks är det långt ner till Siljan. Kniphonan har svårt att freda sina ungar från skatans och kråkans anfall. En kull på tolv knipungar blir en kull på tre ungar innan kniphonan har säkrat överlevnad nere vid sjön.

Det ligger mycket knipungeöverlevnad i att sätta upp de vinter-snickrade stora tunga holkarna sjönära.

Knipholkarna som Hans Persson och jag satt upp förra våren kring Agnmyren resulterade i att 18 knipungar näringssoekte i det öppna vattnet mellan vassruggarna i början av maj.

Samtidigt som kniphonan kläcker sina ägg anländer svartvita flugsnappare. Nu behövs det hur många mesholkar som helst.

Svartvita flugsnapparhanen har sitt vinterkvarter söder om ekvatorn men nu är han här och hans uppgift är att både ses och höras. Sången består av en ramsa som blir ”tsily tsily tsily vudje vudje tsekvi tsekvi tsekvi shryy”. Kanske flugsnapparens strof upprepas tusentals gånger på ett dygn.

Den svartvita lilla gynnaren, den med stor vit pannfläck vinner, erövrar mer än en honas hjärta och då gäller det att ha ett par bra holkar till sitt förfogande. Redan häckande talgoxar och blåmesar

kan kastas ut från sin holk för att den hormonstinne svartvita flugsnappare ska kunna sprida sina gener maximalt.

Sätter man upp holkar kommer man fåglarna in på livet samtidigt som man bidrar till att hjälpa fåglarna att hålla sin numerär.

Fåglarna bryr sig inte så mycket om holkens utseende så det går att improvisera och låta fantasin flöda, när vi konstruerar en holk.

Hans Persson, Gesunda är socknens stora holkbyggare och holkuppsättare. Hans har satt upp holkar på Solleröskogen, på öarna kring Sollerön och på själva Sollerön i mer än 40 år. Vi låter honom berätta själv:

– Från början av 60-talet har jag satt upp hundratals holkar och årligen kollat vilka fågelarter, som häckat i de uppsatta holkarna.

Alla holkar är inte bebodda varje år. Men vissa holkar är mer populära och har haft häckningar varje år. Nyuppsatta holkar blir nästan alltid bebodda samma år som de sätts upp. Det kan bero på att rovdjur (mård, katt, ekorre, hackspett) som vill åt fåglarna ännu inte har hittat var den nyuppsatta holken sitter. Detta gäller speciellt uggle- och knipholkar. Häckningen går bra några år efter att holken blivit uppsatt. Men till slut har exempelvis mården lärt sig i vilket träd holken sitter. Då blir man tvungen att placera om holken eller trädet förses med klätterskydd.

Jag har en kattuggla som häckar bakom stugan i Gesunda sedan många år tillbaka och den har fått en kull ungar varje år. Året 2014, när jag kollade holken, var den plundrad och kvar låg en död dununge med avbitet huvud. Holken hade blivit upptäckt av någon predator (rovdjur). Kattugglan var riktigt aggressiv och anföll till och med min sambo Siv. Ugglan klöste Siv i ansiktet och det hade kunnat gå riktigt illa. Märkligt nog kunde kattugglan ändå inte försvara sina ungar.

Att sätta upp flera holkar i ett begränsat närområde minskar risken för plundring. Rovfåglarna är inte sällan flerbobyggare, dit även kråkfåglar hör, alltså både rovfåglar och kråkfåglar har alternativbon, som kan utnyttjas efter omständigheterna under häckningstiden.

Fåglarna använder inte bara holkarna under häckningstiden, utan de används även under natten som sovplats.

Holken används också som skafferi för bland annat sparvugglan, den minsta av våra svenska ugglor, stor som en domherre. I holkarna kan man hitta förråd av gnagare och småfåglar som sparvugglan samlat in.

För att hjälpa lappugglan, som till och från häckar i närområdet, satte jag upp många plattformar på Solleröskogen. Någon lappugglehäckning kunde inte konstateras men däremot fick slagugglan och hornugglan hjälp på traven med sina häckningar. Kul!

Fåglarnas häckningsframgång ser olika ut år från år och när jag gör en inventering av holkarna under häckningsperioden i början av juni, kan jag se om det blivit en lyckad häckning eller en dålig häckning, ren allmänt.

Vädret under försommaren, då insekterna kläcks, spelar en avgörande roll för häckningsframgången. En försommar, med bra

Bo Wallin. Foto: Hans Persson

väder ger en lyckad häckningsframgång under det att en kall och regnig försommar kan spolia häckningen totalt.

Holkarna ger mycket information om hur vädret under häckningssäsongen har varit. I en del av holkarna hittar man rötägg. I andra har äggen kläckts och ungarna kan ha kommit upp i nästan full storlek och borde ha kunnat lämna holken vilken dag som helst. Nordliga kalla vindar och ihållande regn blev dödens vind även för de som nästan var klara för att föra arten vidare på livets gren

Min erfarenhet är att placeringen av de holkar vi sätter upp inte är så betydelsefull som man tidigare trott. När det gäller markhöjd eller väderstreck spelar det mindre roll. Viktigare blir var man placerar holken allt efter art. Det får jag berätta vid ett annat tillfälle.

Ingångshålens storlek varierar beroende på vilken fågelart man vill locka till häckning. Avslutningsvis följer några tips om diametern på holkens ingångshål:

- Blåmes och entita, 3 cm
- Talgoxe och svartvit flugsnappare, 3,5 cm
- Stare, nötväcka och göktyta, 5 cm
- Kattuggla och knipa, 20 cm

Bo Wallin, Hans Persson